

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»

Экономический факультет

Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»

Экономический факультет

Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ
ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник статей Международной научно-практической
конференции 16 апреля 2021 г.**

Нурсултан

УДК 657(47+57)

ББК 65.053

П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – доктор экономических наук, профессор *Алиев М.К.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д. Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат экономических наук *М.В. Петровская*

П78 «Международные стандарты учета и аудита: практика применения в условиях цифровой экономики»: сборник статей Международной научно-практической конференции. Астана, 16 апреля 2021 г. – Нур-Султан: ЕНУ им Л.Н.Гумилева, 2021. – 256 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 16 апреля 2021 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2021
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2021

ISBN 978 601 337 121 4

Кәсіпорынның өндірістік қорларының бухгалтерлік есебі: ерекшеліктері мен негізгі мәселелері

*Серік Әлішер Асанұлы, Серікқали Сәбит Мұхтарұлы,
Alisher17_01@mail.ru, Sabit_02.23@mail.ru*

*Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің
«Есеп және аудит» мамандығының
2 курс студенттері,
Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі – А.Т. Бекбулатова*

Аннотация. Бұл мақалада материалдық өндірістік қорларды есепке алуға туындайтын мәселелер және олардың ерекшеліктері қарастырылды. Есептілікті көрсетуге байланысты мәселелерді ескере отырып, тиімді қаржы-шаруашылық қызметін қамтамасыз етудегі материалдардың орны мен рөлі зерттелді.

Кілт сөздер: өндірістік қорлар, материалдардың бухгалтерлік есебі, түгендеу, материалдарды бағалау, МӨҚ (материалдық өндірістік қорлар) қамтамасыз етуге арналған резерв.

Бухгалтерский учет запасов фондов предприятия: особенности и основные проблемы

*Серік Әлішер Асанұлы, Серікқали Сәбит Мұхтарұлы,
Alisher17_01@mail.ru, Sabit_02.23@mail.ru*

*студенты 2- го курса,
специальности «Бухгалтерский учет и аудит»
Евразийского национального
университет имени Л.Н.Гумилева,
Республика Казахстан
Научный руководитель – Бекбулатова А.Т.*

Аннотация. В данной статье рассмотрены проблемы, возникающие при учете запасов, и их особенности. Исследовано место и роль материалов в обеспечении эффективной финансово-хозяйственной деятельности с учетом вопросов, связанных с отражением отчетности.

Ключевые слова: производственные запасы, бухгалтерский учет материалов, инвентаризация, оценка материалов, резерв на обеспечение МПЗ (материально-производственные запасы).

Accounting of stocks of enterprise funds: features and main problems

*Serik Alisher Asanuly, Serikkali Sabit Mukhtaruly,
Alisher17_01@mail.ru, Sabit_02.23@mail.ru*

*2nd year student,
specialty "Accounting and Audit"
Eurasian national
University named after L.N. Gumilyov,
The Republic of Kazakhstan
Scientific adviser - Bekbulatova A.T.*

Annotation. This article discusses the problems that arise when accounting for inventory, and their features. The place and role of materials in ensuring effective financial and economic activity is investigated, taking into account the issues related to the reporting.

Keywords: production stocks, accounting of materials, inventory, evaluation of materials, reserve for providing MPS (material and production stocks).

Өндірістік қорлар - бұл материалдық құндылықтар, дайын өнімнің материалдық негізі ретінде өңдеуге немесе өндірісте пайдалануға, жұмыстарды орындауға немесе тұрмыстық қажеттіліктерге арналған еңбек заттары түріндегі айналым қаражаты. Кәсіпорында өндірістік қорларды құрудың мақсаты - өнімді жеткізу кезіндегі өндірістік процестің үздіксіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ жеткізілімнің күтпеген кідірісі немесе осы шикізаттан өндірілетін өнімге сұраныстың күрт өсуі жағдайында кедергілерді болдырмау. [3, С. 215]

ҚР Қаржы Министрінің 2007 жылғы 23 мамырдағы №185 бұйрығымен бекітілген бухгалтерлік есеп шоттарының үлгі жоспарына сәйкес өндірістік қорлар 1300 "Қорлар" кіші бөлімінде есепке алынады.

1300 "Қорлар" кіші бөлімі өндірістік процесте немесе қызметтер көрсету кезінде пайдалануға арналған шикізат немесе материалдар нысанында сатуға арналған активтерді есепке алуға арналған.

1300 – кіші бөлім шоттардың мынадай топтарын қамтиды: 1310 - "Шикізат және материалдар" – өндірістік процесте одан әрі пайдалануға арналған шикізат пен материалдар, оның ішінде ауыл шаруашылығы материалдары ескеріледі; 1320 - "Дайын өнім" – дайын өнім, оның ішінде ауыл шаруашылығы өнімі ескеріледі; 1330 - "Тауарлар" - тауарлардың, оның ішінде сатып алынған және қайта сату үшін сақталатын ауыл шаруашылығы тауарларының қозғалысына байланысты операциялар көрсетіледі; 1340 - "Аяқталмаған өндіріс" - аяқталмаған өндіріс бойынша шығындар; 1350 - "Өзге қорлар" – алдыңғы топтарда көрсетілмеген өзге де қорлар ескеріледі; 1360 - "Қорлардың құнсыздануынан болған залалдарға бағалау резерві" – қорлардың құнсыздануынан болған залалдарға бағалау резервтері ескеріледі; 1370 - "Қорларды қайтару құқығы бойынша актив" - күтілетін қайтарымдар бөлігінде қорлардың өзіндік құны ескеріледі. [1, С. 63]

Кәсіпорындағы аналитикалық жұмыстың маңызды кезеңі өндірістік қорларды технологиялық сипаттамалары бойынша және өндіріс процесінде мақсаты мен рөлі бойынша топтастыруды ұйымдастыру болып табылады. Өндірістік қорларды жіктеу қойма шаруашылығын ұтымды ұйымдастыру, аналитикалық есеп жүргізу үшін, сондай-ақ нормалау, жоспарлау, есепке алу, талдау, қорларды басқару және кәсіпорынның басқа да қажеттіліктері үшін қажет. Өндірістік қорлар:

- өндіріс үдерісіндегі функционалдық рөлі мен мақсаты бойынша;
- техникалық қасиеттері (сорт, өлшем, бренд, профиль және басқа белгілер) бойынша топтастырылады.

Өндіріс процесінде функционалды рөлі мен мақсаты бойынша өндірістік қорлар шартты түрде негізгі және көмекші болып бөлінеді

Негізгі өндірістік қорлар - өндірілетін өнімнің негізін құрайтын еңбек объектілері. Оларға шикізат пен негізгі материалдар, сатып алынған жартылай фабрикаттар мен компоненттер кіреді. Мысалы, өндіруші өнеркәсіп үшін шикізат: ағаш, көмір, мұнай, ал материалдар - өңдеу өнеркәсібінің өнімдері (металл, қағаз).

Көмекші өндірістік қорлар - бұл негізгі материалдарға белгілі бір қасиеттер мен сапа беретін (лактар, бояулар) немесе еңбек құралдарын (майлау, сүрту материалдары) және басқа да экономикалық мақсаттарда (үй-жайларды тазарту) қолданылатын еңбек заттары. Қосалқы материалдар ретінде отын, ыдыс және ыдыс материалдары, қосалқы бөлшектер бөлек есепке алынады.

Әрбір кәсіпорынның шаруашылық қызметінде материалдық-өндірістік қорлар (бұдан әрі мәтін бойынша — МӨҚ) елеулі орын алады және бірде-бір өндірістік процесс оларсыз өтпейді. Сондықтан оларды сатып алу, сақтау және жылжыту мәселелерін ескеру маңызды. Кәсіпорын қызметінің барлық дерлік процестері МӨҚ қозғалысының арқасында жүзеге асырылады, соның ішінде өндіріске, сатуға, басқаруға байланысты процестерді жатқызуға болады. Материалдық шығындар жалпы өндірістік, жалпы экономикалық және кәсіпорынның өзге де шығындарының құрамына кіруі мүмкін. Кейбір салаларда кәсіпорын шығыстары құрылымындағы материалдық шығындардың үлесі 90% - ға жетуі мүмкін. Ірі кәсіпорындарда қазіргі уақытта өндірістік қорлардың номенклатурасы мыңдаған атаулардан тұрады. Сондықтан оларды сатып алу, олардың қозғалысы және сақтаудың сапалы есебі үлкен еңбек шығындарымен байланысты. [4, С. 92]

Алайда, көптеген кәсіпорындарда материалдық өндірістік қорларды басқару жүйесіне тиісті көңіл бөлінбейтінін атап өткен жөн.

Қазіргі уақытта бухгалтерлік есепте материалдық – өндірістік қорлардың есебі Қазақстан Республикасы бухгалтерлік есебінің № 2 ҰҚЕС және № 2 ХҚЕС сәйкес жүргізіледі.

Отандық кәсіпорындарда материалдарды есепке алу бастапқы құжаттама нысандарын және " бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы " Заңның талаптарын қолдана отырып жүргізіледі. ХҚЕС талаптарына сәйкес материалдарды есепке алу кезінде бизнестің жеке ерекшеліктері мен шаруашылық жағдайларын ескеретін кәсіпорындарда бекітілген ішкі нормативтік актілер ерекше маңызды.

Кәсіпорындағы материалдарды есепке алу ережелерін таңдаудың орны мен мәні ұлттық стандарттарға сәйкес бухгалтерлік есеп жүйесінің маңызды элементі болып табылады. Қазіргі уақытта МӨҚ орташа құны бойынша бағалау әдісі жиі кездеседі, бағалаудың бұл әдісін ең қолайлы болып саналады. Ұлттық стандарттарда индикаторды тану кезінде бастапқы бағалауға көп көңіл бөлінеді. Егер біз ХҚЕС - пен салыстыратын болсақ, онда осы стандарттардың әрқайсысында индикатордың бастапқы және кейінгі бағасы ерекшеленетінін білуге болады. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда кейінгі бағалау одан да маңызды, өйткені кәсіпкерлік қызметтің өзгеретін шарттары мен экономикадағы процестер ақша құнына, нәтижесінде ұйымның активтері мен міндеттемелерін бағалауға әсер етеді.

Есепті кезеңнің соңында бухгалтер қаржылық көрсеткіштерді асыра бағалай алады немесе жай ғана бағалай алады. Жалпы алғанда, бұл операциялар қайта бағалау деп аталады. Бұл айналымнан активтер үшін кездейсоқ емес, себебі бұл құн көптеген шаруашылық жүргізуші субъектілердің балансында айтарлықтай соманы құрайды.

Ол үшін барлық аталған активтер материалдық-өндірістік қорлар екенін анықтап алу керек. №2 ХҚЕС (IAS) сәйкес МӨҚ екі шаманың ең азы бойынша: өзіндік құны бойынша немесе сатудың таза бағасы бойынша кейінгі бағалауды жүргізе отырып, МӨҚ құнының ұлғаюына жол бермейді. МӨҚ - ны өзіндік құннан сатудың таза бағасының деңгейіне дейін көрсету практикасы активтер жоқ деген қағидатқа сәйкес келеді. Материалдық - өндірістік қорларды өзіндік құнынан төмен және өткізудің таза құнына дейін есепке алу – «активтерді сатудан алынатын сомандан немесе пайдалану құнынан асатын өзіндік құн бойынша есепке алынбауы керек» деген қағидаға сәйкес келеді.

Ескірген, бастапқы қасиеттерін толығымен немесе ішінара жоғалтқан немесе сату құны төмендеген ағымдағы нарықтық құнын төмендетуге арналған резерв құру №2 ХҚЕС көзделген. Ресми түрде бұл талап кәсіпорын балансында сақталған барлық резервтерге қолданылады. Сонымен қатар, өндірістік қорлардың қоймада болған уақытында олардың нарықтық құнын жоғалтып, ескіргенін немесе сапасын жоғалтқанын анықтау қиынға соғуы мүмкін. Кеңестер үшін босалқыларды есепке алу жөніндегі әдістемелік нұсқаулыққа жүгіну керек. Материалдық - өндірістік қорларды құнсыздандыру кезінде дайын өнімнің ағымдағы нарықтық құны ескеріледі, оны өндіруде шикізат, материалдар және басқа да қорлар пайдаланылады.

Егер есепті күнге дайын өнімнің ағымдағы нарықтық құны оның нақты өзіндік құнына сәйкес келсе немесе одан асып кетсе, онда шикізат, материалдар және басқа тауарлы-материалдық құндылықтар үшін материалдық құндылықтардың құнын төмендетуге арналған резерв құрылмайды. Егер, керісінше, дайын өнімнің өзіндік құны таза сату бағасынан асып кетсе, онда оны өндіру үшін пайдаланылған шикізат болашақтағы мүмкін болатын таза сату бағасына есептен шығарылады. Бұл № 2 (IAS) ХҚЕС-нің 32-тармағында көрсетілген.

Материалдық өндірістік қорлардың өзіндік құнын төмендету резервін құру қажеттілігі ұзақ циклдық өндірісте туындайды, сол кезде технологияның өзгеруі орын алуы мүмкін және сол себепті кейбір қорларды басқа қорлармен алмастыруға болады. Бухгалтер есепті кезеңнің соңында «тұрып қалған» қорларға қатысты оның өзіндік құнын және таза өткізу құнын салыстырмалы бағалауды жүргізуге дайын болуы керек. Сәйкестендіру материалдық өндірістік қорларды өткізудің таза құнына дейін құнсыздануына әкелуі мүмкін. Егер кейінірек орын алған инфляцияға байланысты өндірісте пайдаланылмаған қорлардың таза сату бағасы жоғарылағаны анықталса, бухгалтер қорларды қайта бағалауға құқылы, бірақ бағалау бастапқы құннан жоғары болмауы тиіс (сатып алу құны).

Егер өндіріс қысқа мерзімді технологиялық циклмен сипатталса, онда шикізат пен материалдар қоймада болмайды және қысқа уақыт ішінде құнын жоғалтуға үлгермей өндіріске

шығарылады. Сонымен қатар, инфляция жағдайында шикізат пен материалдардың бағасы сұранысқа ие кез-келген мүліктің құны сияқты өсуге бейім болып келеді. Мұндай жағдайда, керісінше, материалдық - өндірістік қорлардың қалыптасқан бастапқы құны олардың қазіргі нарықтық бағасынан төмен болады және бұл жағдайда активтердің құнын өзгертудің қажеті болмайды. [2, С. 13]

Аяқталмаған өндіріс үшін де осыны айтуға болады. Оған бастапқы баға беру оңай емес, өндірістік цикл қандай болса да (қысқа мерзімді немесе ұзақ мерзімді), көрсетілген активтің өтімділігі төмен екендігін ескере отырып, оны болашақта бағалау одан да қиын. Сондықтан ішкі және сыртқы көздерден алынған шығындар туралы ақпарат негізінде, объективті ағымдағы бағалау жүргізуге болатын дайын өнім сияқты өтімді активтерге назар аудару қажет.

Бүгінгі таңда материалдық өндірістік қорларды есепке алу кәсіпорынның қаржылық-шаруашылық қызметінің тиімділігін қамтамасыз етуге байланысты өте өзекті мәселе болып табылады. Өндірістің және айналымның кез-келген сатысында қорлардың жетіспеуі қазіргі процестердің сабақтастығы мен ырғағының бұзылуына әкеледі. Қорлардың артылуы материалдық өндірістік қорларды сақтауға, кәсіпорынның айналым капиталын бұғаттауға бағытталған шығындардың өсуіне ықпал етеді. Демек, кәсіпорынды уақытылы және жеткілікті мөлшерде қормен қамтамасыз ету шығындардың төмендеуіне, пайданың артуына, кәсіпорынның ырғақты және тиімді жұмысына әкеледі. Осыған байланысты өндірістік қорларды есепке алу іскерлік мәселелерді шешуге бағытталуы керек және жеткізілімдердің уақтылығын бақылауды қамтамасыз етуге, артықшылықтар мен жетіспеушіліктерді анықтауға және жалпы қажетті ресурстарды уақтылы және толық ұсыну арқылы өндірістік қорларды ұтымды пайдалануға ықпал етуі керек және материалдық өндірістік құндылықтарды тиімді басқару үшін ақпараттардың толық және уақытылы болуын қамтамасыз етуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы № 234 Заңы - [www.Законы.kz]
2. № 2-ші Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарты (IAS 2) «Қорлар» - [www.Минфин.kz]
3. Қаржылық есеп : оқу құралы / М.Қ. Алиев, М.А. Алтынбеков, Г.С. Тусибаева, Ұ.Б. Юсупов, А.Е. Есенбаева. - Астана : ҚазЭҚХСУ, 2017.
4. Қаржылық есеп : оқулық / Ә.Ә. Әбдіманапов. - Алматы : Таугуль-ПРИНТ.